

Posudek bakalářské práce

Název práce: Maska v divadelných formách za rímskej republiky a cisárstva

Studijní obor: Teorie a dějiny divadla

Autorka práce: Katarína Ballová

Vedoucí práce: Mgr. Eliška Poláčková, Ph.D.

Oponentka práce: Mgr. Alena Sarkissian, Ph.D.

Katarína Ballová při psaní své bakalářské práce vycházela z předchozího výzkumu, který provedla v práci ročníkové k masce v neivadelných událostech za římské republiky, kdy se zabývala použitím maskování v kulturním představení *pompa circensis* a ve funerálních obřadech. V diplomové práci provedla další logický krok a toto použití masky mimo institucionalizované divadlo propojila právě s jejím užitím v divadelných událostech za republiky i za císařství, čímž podle mých znalostí jako vůbec první zrušila opozici mezi neinstitucionalizovanými a institucionalizovanými divadelnými fenomény, která je v případě římské kultury jednak násilná, jednak tím pádem často arbitrárně, a bohužel i nelogicky stanovovaná. Jednou z předností diplomantčiny práce je schopnost se od této dichotomie – kterou sekundární literatura, ze které čerpala, bezvýhradně zachovává – odpoutat a vnímat římskou kulturu z hlediska divadelnosti jako kontinuum, všimnout si divadelního prvku masky v jeho nejružnějších aspektech bez ohledu na to, zda ji sekundární literatura „navádí“, aby je vnímala jako „divadelní“, či ne. V důsledku tak diplomantka objevuje zajímavé souvislosti, které v odborné literatuře dosud nezazněly, či nebyly dostatečně zdůrazněny, z toho prostého důvodu, že teatrologické práce o římské divadle nejdou důsledně do hloubky neivadelných událostí, a obecní historikové, historikové kultury a uměnovědci zase nejdou důsledně po divadelných aspektech kulturních fenoménů. Těmi je námátkou souvislost pohřební masky *imago* s neutrální maskou řecké tragédie a římské komedie, případně palliáty, chápání prostoru atria římské vily jako jeviště svého druhu, fakt, že v pohřebních představeních se mísí použití divadelního i neivadelního typu masky, souvislost divadelní masky Neronovy a neivadelního *imaga*, atd.

Hned je třeba podotknout, že diplomantka sice projevuje porozumění pro dobovou divadelnost a poměrně hluboké znalosti, získané na základě prostudování velkého množství sekundární, výhradně anglickojazyčné literatury, zároveň se ale nikdy nepouští ve svých úvahách příliš daleko a nekriticky – naopak si je vědomá nejružnějších regulativů, které při svém uvažování musí brát na vědomí, aby její práce zůstala v žánru odborného textu, a nikoli nepodložených hypotéz. Když popisuje herce pantomimu, uvědomuje si například, že pokud takto podrobné zprávy nemáme o žádném jiném typu antických herců, pak můžeme říci jen velmi málo o tom, nakolik jsou dané informace specifické vzhledem k tomuto typu římského performeru (s. 37); u textů i hmotných artefaktů si je vědoma, z jaké doby pocházejí, a co nám tedy mohou nebo nemohou říci o inscenačních konvencích žánru, kterým se právě zabývá (srv. např. jasně vyjádřené vědomí, že některá svědectví jsou výrazně *post quem*, např. Ovidiovy informace o etruských hudebnících, zatímco jiná můžeme velmi pravděpodobně považovat za *autopsii*, např. Ciceronovy popisy Rosciova herectví); podobně byla s dopomocí schopná nastudovat složitou historii bádání o tzv. flyacké frašce a vstřebat informaci, že nic takového ve skutečnosti neexistovalo, zároveň však pochopit, jak konvence tohoto neexistujícího žánru ovlivnily inscenace římské palliáty...

Na Katarínině práci bych také chtěla ocenit velkou míru samostatného uvažování a

badatelské fantazie. To se projevilo už na úrovni sběru materiálu, kdy nejenže byla schopná bez problému číst anglickojazyčné zdroje, což na bakalářské úrovni nepovažují za samozřejmost, zároveň dokázala z jejich poměrně velkého a troufám si říct že místy i nepřehledného množství vybírat takové informace, které jsou relevantní pro téma práce, jak si je vytkla, a sice na historickém materiálu ukázat, že maska není v herecké práci překážkou, ale příležitostí – a že její podobu a performativní použití ovlivňují dobové socio-kulturně-historické podmínky. S ohledem na to diplomantka vybrala, reprodukovala a okomentovala či rozvinula informace, které směřují k pochopení toho, jakým způsobem snad mohlo fungovat maskované herectví v římské tragédii, komedii a pantomimu, a to se zřetelem na jeho tělesné aspekty a diváckou recepci, na fenomenalitu představení a typy sémiózy, které můžeme cum grano salis v představeních těchto žánrů, jak si je rekonstruueme, rozpoznávat. Diplomantka za tímto účelem dobře kombinuje textové a hmotné artefakty (Silénové/Satyrové a Manducus); je schopná analyzovat malbu na váze a spojit si ji s tím, co ví o palliátě; uvědomit si, že ačkoli nemáme doloženo, že postava Manduca v pompě circensis byla maskovaná, je to nanejvýš pravděpodobné (a vysvětlit, proč); vybrat to nejpodstatnější z diskuzí o masce v palliátě a propojovat průběžně již řečené s novými informacemi apod. Podobnou schopnost správného teatrologického úsudku vidím i v uvažování diplomantky o současných inscenacích, kdy dokáže adekvátně popsat použití antických inscenačních konvencí v aktuálním jevištním tvaru a vysvětlit či aspoň navrhnout vysvětlení pro prvky, které vidí jako odlišné (př. celohlavové vs. obličejové masky, jejich barvy apod.) – zároveň s vědomím toho, že epistemologie zkoumání divadelních událostí, jež nemůžeme zhlédnout osobně, je zásadně odlišná od těch, u kterých to možné je (jen mi v práci chybí zmínka, že byla psaná za covidové pandemie, tudíž nebylo možné, aby představení Fundamenta zhlédla osobně, proto použití záznamu). V historiografických úvahách i analýzách záznamů pozoruji kompetence spojené s uvažováním o různých podobách a zákonitostech divadelnosti – např. postřehy o vyplňování prostoru herců Fundamenta, o tom, že možnosti expresivity při hraní s jinou než neutrální maskou se nevyčerpávají konkrétním repertoárem, který daná maska nabízí apod.

Toto vše zdaleka není samozřejmé. Katarína s prací velmi bojovala – výsledný tvar je nesrovnatelný s jeho počátky, kdy pro ni bylo obtížné poskládat načené informace do smysluplného narativu, adekvátně je kontextualizovat a interpretovat. Její schopnost učit se a zlepšovat bych chtěla vyzdvihnout.

Aktuální podoba práce je nicméně poněkud poznamenána závěrečným spěchem při jejím dokončování, při kterém leckteré ne snad úplně zásadní, ale přesto důležité věci unikly diplomantčině pozornosti. Ačkoli nejsem rodilá mluvčí slovenštiny, stále se domnívám, že některé formulace v textu působí neústrojně, neidiomaticky, a v důsledku toho mohou být pro čtenáře matoucí (např. „pre obdobie tragédie“, s. 10 – má být jen „pro tragédii“, tj. ve všech obdobích jejího vývoje v Římě). V úvodu zůstala formulace záměru práce, která myslím příliš neodpovídá její aktuální podobě (s. 8, první odstavec), stejně tak závěr není až na poslední odstavec úplně ideální (poněkud rozvleklý a málo zobecňující). Na některých místech, naštěstí jen velmi málo, se objevují příliš obecná nebo jinak nepřesná tvrzení, např. na s. 8-9 že v dnešním divadle neexistují inscenace pracující s maskou. Výklad není vždy úplně koherentní (na s. 31 se např. poněkud míchá výklad o vlasové pokrývce masky a o kostýmu); v některých poznámkách chybí označení primárního pramene (v pozn. 29 mělo být Cicero in Kocúr, v pozn. 94 Jan Zlatústý in Webb); na s. 41 by se mělo ozdrojovat, že podle některých badatelů byla palliáta zčásti improvizovaná; *Menaechmi* nejsou *Bratia* ale *Bratia Menaechmové* (s. 47); poznámky pod čarou mají různé rozestupy a tak by bylo možné ještě chvíli pokračovat.

Domnívám se ale, že to není nutné. Při celkovém pohledu je podle mého spíše třeba ocenit kombinaci kvalitní heuristiky, dobrá kritická a metodologická východiska práce, jejich zdařilou aplikaci na zkoumaný materiál a schopnost diplomantky uvažovat adekvátně v rámci dané disciplíny a posunout v jednotlivostech bádání v daném tématu.

Práci přes uvedené výtky hodnotím práci jako **výbornou** a doporučuji ji k obhajobě.

Otázka k obhajobě: Jednu dobu jste při práci chtěla uvažovat také souvislost římské masky a identity. Téma se do práce nakonec nevešlo, nebo Vám přestalo připadat (třeba ve vztahu k tématu, jak jste si je konkrétněji definovala) zajímavé?

V Brně dne 13. června 2021

Eliška Poláčková